

عنوان:

مسائل و مشکلات بیمه محصولات کشاورزی از دیدگاه باغداران سیب

نویسنده گان:

نیرالسادات طبائیان^۱، عبدالعظیم آجیلی^۲، کورش رضائی مقدم^۳

---

email: sadatt20@yahoo.com

۱- کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی.

۲- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین (اهواز).

email: Azim53AJ@yahoo.com

email: rezaei@shirazu.ac.ir

۳- استادیار بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز.

چکیده:

بخش کشاورزی دارای ویژگی‌های خاصی است. به همین دلیل به شدت در معرض خطرات و آسیب‌های پیش‌بینی ناپذیر و خسارت و مشکلات فراوان است. از جمله صدمات و خسارات بخش کشاورزی عوامل طبیعی مانند سیل، تگرگ، طوفان و خشکسالی است. یکی از مؤثرترین ابزارهای که می‌تواند کشاورزان را در مقابل حوادث طبیعی حمایت کند، بیمه محصولات کشاورزی است. این مقاله با هدف بررسی مسائل و مشکلات بیمه محصول سیب در بین باغداران سیب شهرستان‌های اقلید و سمیرم انجام شده است. مطالعه به روش تحقیق پیمایشی و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده انجام گرفت. از این رو به کمک ابزار پرسشنامه اطلاعات مورد نیاز از ۱۵۷ نفر نپذیرنده بیمه محصول سیب جمع‌آوری شد. نتایج این پژوهش نشان داد که نپذیرندگان بیمه محصول سیب مهمترین مشکلات عدم پذیرش بیمه را در پایین بودن سطح حمایت بیمه یا میزان غرامت، عدم اعتماد و اطمینان نسبت به پرداخت خسارت، وجود فاصله زمانی بین تعیین خسارت و پرداخت غرامت، عدم کارشناسی درست بیمه‌گزاران در سال‌های گذشته، عدم دسترسی آسان به کارگزار و کارشناس بیمه و بالا بودن میزان حق بیمه بیان داشتند.

واژگان کلیدی: بیمه محصولات کشاورزی، عدم پذیرش، مسائل و مشکلات بیمه، باغداران

مقدمه

بخش کشاورزی به لحاظ ویژگی‌های ساختاری و نقش بارزی که در فرآیند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی یک کشور دارد، از اهمیت زیادی برخوردار است. این بخش مهم‌ترین منبع ثروت ملی و تأمین‌کننده نیازهای غذایی مردم و مواد خام صنایع است. این بخش به دلیل ویژگی‌های خاص خود، همچون شرایط آب و هوایی متنوع برای تولید انواع گوناگون محصولات در اقتصاد ملی کشور، ویژگی برجسته‌ای دارد و لزوم توجه به این بخش روز به روز بیشتر شده و از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است. با توجه به شرایط طبیعی و اقتصادی ایران، خطراتی که سرمایه‌گذاری را در بخش کشاورزی تهدید می‌کند بسیار جدی است. بلاهای طبیعی، آفات و بیماری‌های گیاهی و دامی، تغییرات ناگهانی دما، کمبود و پراکنش نامناسب بارندگی و پدید آمدن خشکسالی‌ها و رویدادهای ناگوار طبیعی مانند سیل و زلزله می‌تواند خسارت‌های فراوانی به کشاورزان و بخش کشاورزی وارد کند.

راهکار بیمه، برای کشاورزی چندین مزیت دارد. در این صورت جامعه از طریق تولید و پرورش کالاهای کشاورزی، خطرات را کاهش می‌دهد و بسیاری از نارسایی‌های بازار از طریق تأمین اعتبارات کاهش می‌یابد. بیمه به عنوان تضمین‌کننده‌ای هم برای کشاورزان خرده‌پا و هم کشاورزان متوسط که قادر به تأمین منابع مالی خود به طریق دیگری نیستند، استفاده شده است. در حقیقت برای زمانی که اعتبارات نقش مهمی در توسعه ایفا می‌کند، تشویق محسوب می‌گردد. بیمه بین منابع اعتباری و توسعه تکنولوژی پیوند مناسبی ایجاد می‌کند (اسکیز و همکاران، ۲۰۰۲).^۱

با آنکه حدود دو دهه از تصویب قانون بیمه محصولات کشاورزی می‌گذرد، هنوز الگوی عملی بدون نقصی برای تحقق اهداف بیمه محصولات در دست نیست. این نارسایی بیش از هر چیز برخاسته از پیچیدگی کار بیمه، شدت و گستردگی مخاطرات و حوادث طبیعی غیر مترقبه و ضعف مطالعات علمی در خصوص برآورد میزان خسارت است. در واقع، هم شناخت ابعاد این مخاطرات و آثار آن بر زندگی اقتصادی و اجتماعی خانوار روستایی و کشاورز و هم آگاهی یافتن از نگرش کشاورزان نسبت به بیمه کشاورزی و میزان استقبال و پذیرش آن‌ها از بیمه، از مهم‌ترین ضرورت‌های سازماندهی بهینه بیمه محصولات است. از سوی دیگر، برقراری بیمه محصولات کشاورزی را باید به عنوان پدیده‌ای نو تلقی کرد که مانند هر نوآوری دیگری، پذیرش آن از طرف تولیدکنندگان محصولات کشاورزی در مقطع زمانی کوتاه با اقبال کمتری روبه‌رو شده و به کندی پیش می‌رود. بنابراین، از دید جامعه‌شناسی روستایی، باید کاملاً با احتیاط با آن برخورد نمود (رسول‌اف، ۱۳۸۳).

از جمله مسائل و مشکلات کلیدی و متعددی که در معرفی و اجرای برنامه بیمه محصولات کشاورزی وجود دارد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

۱) کارایی بیمه محصولات به عنوان یک ساز و کار انتقال خطر و به عنوان یک ابزار برای توسعه روستایی: جوامع کشاورزی نمی‌توانند رویارویی با انواع خطرات را انکار کنند. این جوامع فرا گرفته‌اند که در مواجهه با این خطرات وسایل مختلفی را برای پیشگیری، دوری، کاهش و یا مقابله با آنها به کار برند. اما با این وجود، هنوز مشکلات خطر باقی است. موارد فاجعه‌انگیزی از خطرات وجود دارد که مداخلات انسانی نمی‌تواند مانع اثرات خسارت رخ داده شده باشد. در این صورت بیمه محصولات مفید واقع می‌شود بطوریکه ادعا شده که بیمه محصولات یک ابزار

ریسکی مؤثر مالی است که نه فقط از کشاورزان در مقابل خطرات بیمه شده حمایت می‌کند، که محیط مناسبی را نیز برای تشویق عملکرد بیشتر مزرعه ایجاد می‌کند (آبادا، ۲۰۰۱).^۱

۲) قابلیت سوددهی و ثبات بخش بیمه محصولات دولتی برای کشاورزان خرده‌پا، سنتی و معیشتی:
در برخی کشورها مثل تایلند و ویتنام برنامه‌های پایلوت در مورد بیمه محصولات انجام شده که تامین هزینه‌های اجرایی آن بر عهده اداره ترویج کشاورزی بود. نتایج نشان داد که درآمد حاصل از حق بیمه برای پوشش مطالبات پرداختی کافی نبوده و کشاورزان نیز در این مناطق پایلوت، مشارکت کمی داشتند و این بخاطر عدم درک اصول بیمه توسط آنها بوده است. همچنین داده‌های آماری که پایه محاسبه حق بیمه پرداختی بودند نیز نامناسب بوده است (آبادا، ۲۰۰۱).

۳) قیمت‌های بیمه: هزینه‌های فروش بیمه‌گزار و هزینه‌های اجرایی باید به خوبی از طریق هزینه‌های مطالبات مورد انتظار پوشش داده شود. بنابراین به طور کلی حق بیمه از ارزش نزولی هزینه‌های بالا آمده تجاوز می‌کند. این مازاد، هزینه مستقیمی است که فریبندگی (دلربایی) بیمه را برای خریداران کاهش می‌دهد. خریداران همچنین هزینه‌های غیر مستقیمی را برای سازماندهی بیمه متحمل می‌شوند (یعنی انتخاب نوع پوشش بیمه و انتخاب یک بیمه‌گر یا سازمان بیمه‌گر). بخاطر این هزینه‌های مستقیم و غیر مستقیم، خریداران اغلب پوشش دهی جزئی یا بخشی را انتخاب می‌کنند. برخی خطرات نیز ممکن است قابل بیمه نباشد. به عنوان مثال ماکزیمم خسارت، ارتباط کمی به دارائی مالکان داشته باشد، یا به طور بالقوه خسارت دارائی مالکان خیلی سنگین باشد (هرینگتن، ۲۰۰۶).^۲

۴) نحوه پوشش دهی محصولات و هدف از پوشش دهی: بیمه محصولات باید قادر به پوشش محصولاتی باشد که در اقتصاد کشورها دارای اهمیت‌اند و برای تأمین غذا حیاتی می‌باشد. زمانی بیمه به عنوان یک ابزار حمایت اجتماعی مهم است که محصول یا محصولاتی را پوشش دهد که تعداد زیادی از کشاورزان به پرورش آن می‌پردازند (آبادا، ۲۰۰۱).

۵) نقش دولت: نقش دولت در بیمه محصولات باید واضح و روشن باشد. بخش خصوصی قادر نیست نقشی را که دولت باید در فراهم کردن یک چنین خدماتی داشته باشد، ایفا کند. نقش دولت باید همواره به عنوان یک پیشگام مطرح باشد (آبادا، ۲۰۰۱).

۶) یکی از تنگناها و دشواری‌های موجود در زمینه بیمه، طولانی بودن فاصله زمانی میان زمان تعیین و پرداخت غرامت است. بیمه محصولات کشاورزی باید این فاصله زمانی را کاهش دهد. مثلاً دولت‌ها می‌توانند از طریق واگذاری این کار به شرکت‌های تعاونی، زمان پرداخت غرامت‌ها را کاهش دهند (نجفی، ۱۳۸۴).

۷) عدم پرداخت به موقع خسارات از سوی صندوق بیمه و کافی نبودن میزان غرامت و یا بالا بودن حق بیمه: از دیگر چالش‌ها و مشکلات بیمه‌ای است که اغلب موجب نارضایتی کشاورزان را فراهم می‌کند. در این صورت بیمه باید به میزان حق بیمه و غرامت‌ها توجه بیشتری داشته باشد. در جایی که فقر منابع حاکم است، اعتبارات لازم باید به کشاورزان خرده‌پا داده شود (کهنسال، ۱۳۸۵).

۸) ریسک سیستمی^۳: پدیده ریسک در کشاورزی به طور مستقل در میان افراد بیمه شده توزیع نشده است. شرایط آب و هوایی خوب یا بد، ممکن است اثرهای مشابهی برای تمام کشاورزان در مناطق همجوار داشته باشد. این پدیده به

۱- Abada

۲- Harrington

۳-Systematic Risk

عنوان وجود ریسک سیستمی مطرح است. در حقیقت ریسک سیستمی زمانی است که بسیاری از کشاورزان بیمه شده در یک زمان مشابه خسارت‌هایی را متحمل شوند (نیم بان، ۲۰۰۵).^۱ تنها شرکت‌های بیمه‌ای که مناطق جغرافیایی وسیعی را زیر پوشش قرار داده‌اند، می‌توانند با این ریسک رویارویی کنند. گاهی چنین تصور می‌شود که به جای پراکنش ریسک در مکان، شرکت‌های بیمه می‌توانند این کار را در طول زمان انجام دهند. به دیگر سخن، شرکت‌های بیمه محلی می‌توانند با ارائه طرح بیمه در چند سال متوالی، خسارت پرداختی را در طول زمان به صورت حق بیمه دریافت کنند. به هر حال، تجربه نشان داده که برای داشتن یک طرح بیمه موفق باید پراکنش ریسک در طول زمان و مکان به طور همزمان انجام گیرد. به دیگر سخن در صورت وجود ریسک سیستمی و وقوع خسارت‌های ناگهانی همه‌گیر، باعث می‌شوند شرکت‌های بیمه نتوانند در یک زمان تمام خسارت‌ها را بپردازند و تعهدات خود را به انجام برسانند (عبداللهی، ۱۳۸۵).

۹) **خطر اخلاقی**^۲: مسئله بسیار مهم دیگر در بیمه محصولات کشاورزی، پدیده خطر اخلاقی است. در این زمینه فرد بیمه‌گذار با مراقبت‌های کمتر یا ایجاد تغییر در فعالیت‌های تولیدی نسبت به فرد بیمه نشده، امکان دریافت خسارت را افزایش می‌دهد (نیم بان، ۲۰۰۵). همچنین بیمه و دیگر قراردادهایی که خطر را تغییر می‌دهند موجب مخاطره اخلاقی می‌شوند. در آن صورت انگیزه کمی برای اقدام به پیشگیری یا محدود کردن خسارت بخش بیمه شده وجود دارد. زیرا ارزیابی بیمه نمی‌تواند چنین اقداماتی را منعکس نماید (هرینگتن، ۲۰۰۶). بعلاوه در ادبیات مربوط، خطر اخلاقی به عنوان استفاده از نهاده‌ها در سطحی متفاوت از اندازه بهینه اجتماعی مطرح است. اگر بیمه‌گر نتواند فعالیت‌های بیمه‌گذار را زیر نظر داشته باشد و بیمه‌گذار پس از خرید بیمه، رفتار خود را در جهت افزایش احتمال دریافت خسارت عوض کند؛ خطر اخلاقی گریزناپذیر خواهد بود. این مسئله به وارد آمدن زیان به شرکت بیمه می‌انجامد. خطر اخلاقی به صورت فعالیت پنهان شناخته می‌شود (عبداللهی، ۱۳۸۵). در حقیقت مخاطره اخلاقی به این دلیل رخ می‌دهد که به لحاظ اقتصادی برای بیمه‌گر غیرعملی و نشدنی است که بر بخش‌های بیمه شده که ممکن است خسارت ببینند، نظارت داشته باشد یا بخاطر حق بیمه‌ای که برای محدود کردن خسارت پرداخت شده است، نظارت صورت نمی‌گیرد. مخاطره اخلاقی یک بعد پیش‌بینی شده دارد، یعنی تصمیم به بیمه به منظور التزام پیشگیری برای ممانعت از خطر. مخاطره اخلاقی یک بعد عملی نیز دارد، برای بخش بیمه شده، یک خسارت رخ می‌دهد یا احتمال رخداد آن بالاست و یا انگیزه کمی برای فعالیت‌های هزینه‌بر به منظور کم کردن خسارت وجود دارد. برخی بیمه‌گران خصوصی از قوانین مشروط و ابزارهای دیگر برای کاهش مخاطره اخلاقی استفاده می‌کنند. برای مثال مالیات و تسهیم خسارت بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار. به گونه‌ای که مطالبات بر اساس پیشگیری‌های قابل مشاهده و رسیدگی‌ها پرداخت می‌شود (هرینگتن، ۲۰۰۶).

۱۰) **انتخاب ناسازگار**^۳: این پدیده زمانی رخ می‌دهد که کشاورزان به طور مشابه در برابر خطر و ریسک قرار نگرفته باشند. نبود اطلاعات صحیح بیمه‌گران و بیمه‌گذاران کشاورز در این زمینه به ایجاد پدیده انتخاب ناسازگار می‌انجامد. کشاورزان ممکن است دانش کافی درباره موقعیت ریسکی خود نداشته باشند؛ اما شرکت‌های بیمه به چنین اطلاعاتی دسترسی نداشته باشند. پدیده انتخاب ناسازگار باعث می‌شود تنها کشاورزانی که ریسک بالایی دارند، در طرح‌های بیمه شرکت کنند و بدین ترتیب شرکت‌های بیمه با زیان و ضرر روبه‌رو می‌شوند. برخی بر این باورند که خطر اخلاقی و انتخاب ناسازگار، دو مانع اصلی بر سر راه بیمه منصفانه محصولات کشاورزی است. بابکوک و هنسی به این نتیجه رسیده‌اند که افرادی که در طرح‌های بیمه محصولات کشاورزی شرکت می‌جویند، مصرف کودهای شیمیایی را کاهش

۱- Nyambane

۲-Moral Hazard

۳-Adverse Selection

خواهند داد. همچنین انگیزه خطر اخلاقی، باعث می‌شود کشاورزان بیمه شده نهاده‌های شیمیایی کمتری را مصرف کنند (عبداللهی، ۱۳۸۵). دسته‌بندی خطرات در بازار بیمه، اطلاعات ضعیف را انعکاس می‌دهد. بنابراین بیمه‌گر می‌تواند از آنها برای پیش‌بینی نرخ مطالبات خریداران در آینده استفاده کند. تقسیم‌بندی دقیق‌تر خطر، انتخاب ناسازگار را کاهش می‌دهد. همچنین خریداران انگیزه بیشتری برای اقدام به محدود کردن خسارت‌ها دارند و بنابراین نرخ حق بیمه نیز کاهش می‌یابد. اما اگر دسته‌بندی خطرات بطور کامل صورت نگیرد، انتخاب ناسازگار اجتناب‌ناپذیر است (هرینگتن، ۲۰۰۶). بعلاوه مطالعات یاد شده نشان می‌دهند که بی‌توجهی به تنگناها و دشواری‌های بیمه از جمله ریسک سیستمی تولید، خطر اخلاقی و انتخاب ناسازگار، به ناکارایی طرح‌های بیمه می‌انجامد و ماندگاری و حیات این طرح‌ها را بدون حضور دولت امکان‌ناپذیر می‌کند (عبداللهی، ۱۳۸۵). مشکلات مربوط به خطر اخلاقی و انتخاب ناسازگار به طور حتم برای بیمه محصولات نامناسب هستند. هزینه‌های مشخص شده برای این مشکلات بیمه محصولات به هیچ وجه کافی نیستند و همچنین نرخ‌ها برای اغلب تولیدکنندگان کافی نیست. گاهی اوقات این اختلاف بالقوه در دسترسی به بیمه خصوصی بین مناطق و برخی محصولات به عنوان یک دلیل برای مداخله دولت در بیمه بیان شده است (گلوبر و کولینز، ۲۰۰۲).^۱

۱۱) عدم ادامه: برخی مطالعات، مهمترین تنگنا و چالش پیش روی نظام بیمه محصولات کشاورزی ایران را بالا بودن ضریب تداوم نیافتن (عدم ادامه) بیمه محصولات کشاورزی از سوی کشاورزان عنوان کرده اند (کرمی و همکاران، ۱۳۸۶). استمرار این روند می‌تواند مسائل و دشواری‌های بسیاری را در بر داشته باشد. از جمله اینکه به تدریج کشاورزانی بیمه را ادامه خواهند داد که احتمالاً غرامت بسیار بالایی دریافت خواهند کرد. در واقع کشاورزانی که بیمه را ادامه خواهند داد که به طور پیوسته، موفق به دریافت غرامت بیمه خواهند شد.

۱۲) فقدان آمار و اطلاعات قابل اطمینان: از جمله دیگر مشکلات موجود بر سر راه برنامه‌های بیمه محصولات کشاورزی، فقدان آمار و اطلاعات قابل اطمینان از وضع محصول و خسارت‌های وارد آمده است (امیدی، ۱۳۸۴).

۱۳) اندازه‌گیری خطر: پراکنش ناموزون و گسترده خسارت، اندازه‌گیری کمی احتمال وقوع خطر را برای یک دوره زمانی معین دشوار می‌سازد (امیدی، ۱۳۸۴). این به نوبه خود برآورد نرخ حق بیمه یا هزینه‌خطر را با دشواری مواجه می‌سازد.

۱۴) غرامت پرداختی به محصولات کشاورزی و دامی خسارت دیده در ایران همواره بیش از رقم حق بیمه بوده است. شکاف موجود از طریق پرداخت یارانه‌های دولتی برای جبران کل یا قسمتی از خسارت‌ها همواره نقطه اتکا قابل اطمینانی بوده است (امیدی، ۱۳۸۴). چنین فرایندی فشارهای مالی و هزینه‌های فراوانی را بر دوش دولت می‌گذارد و به منظور رفع کامل آن و یا کاهش اندازه آن باید، فرهنگ بیمه را در بین کشاورزان گسترش داد.

۱۵) از دیگر مسایل و مشکلات بیمه‌ای، مالکیت‌های کوچک اراضی، فقدان نیروی انسانی متخصص، قواعد و نظام‌های پیچیده روستایی و کشاورزی است (امیدی، ۱۳۸۴).

همچنین مطالعات بسیاری روی پذیرش و عدم پذیرش بیمه محصولات کشاورزی انجام شده که نتایج آنها به مسائل و مشکلات برنامه بیمه اشاره کرده‌اند. برای مثال کرمی و همکاران (۱۳۸۶)، در بررسی پایداری نظام بیمه محصولات بیان کرده‌اند که عواملی همچون کوچک بودن اندازه مزرعه، دیوانسالاری اداری، زمانبر بودن فرایند بیمه، میزان حق بیمه پرداختی، سابقه رویارویی با خطر، پیشداوری غیر منطقی کشاورز در زمینه چگونگی ارزیابی خسارت‌ها و

برآورد غرامت قابل دریافت، موجب می‌شود که بیمه کردن محصولات از دیدگاه کشاورزان کمتر اثربخش به شمار آید. بعلاوه کهنسال (۱۳۸۵)، بیان می‌کند که مهمترین دلایل نارضایتی و تنگناها و چالش‌های پیش روی گندم‌کاران نارضایتی از بیمه، عدم پرداخت به موقع خسارت از سوی صندوق بیمه، کافی نبودن میزان غرامت دریافتی و بالا بودن حق بیمه عنوان شده است.

مطالعه صیادی و کشوری (۱۳۸۲)، در یک نمونه ۳۰۰ نفره از کشاورزان ۶۰ روستای استان لرستان، برای بررسی علل بی‌میلی کشاورزان به بیمه نشان داد که درصد زیادی از افراد نمونه، آشنایی با بیمه نداشته یا آشنایی کمی داشته‌اند و اکثر افراد در این مطالعه با بیمه محصولات کشاورزی آشنایی متوسط به بالایی داشته‌اند و بیمه را یک نیاز ضروری برای خود و دیگر کشاورزان دانسته‌اند. پاسخگویان عدم اعتماد و اطمینان از پرداخت خسارت توسط صندوق بیمه را از مهمترین دلایل بی‌میلی ذکر کرده‌اند.

نجفی و احمدپور (۱۳۸۰)، در بررسی نظر کارشناسان بیمه در استان‌های مختلف کشور بیان می‌کنند که هنگام عقد قرارداد بیمه، آموزش لازم به بیمه‌گزار داده نمی‌شود و بیمه‌گزار آن‌طور که باید توجیه نمی‌شود. این محققان از جمله مشکلات اجرایی و ساختاری برنامه بیمه کشاورزی را عدم آگاهی کشاورزان از اهداف برنامه بیمه محصولات کشاورزی می‌دانند که باعث شده کشاورزان حق بیمه را با اکره پردازند و به آن به عنوان نوعی مالیات بنگرند. کمبود تبلیغات و آموزش نظام بیمه سبب عدم انگیزه لازم در بین کشاورزان برای تقاضای بیمه محصولات می‌شود. این محققان بیان می‌کنند که فرهنگ بیمه‌پذیری و فلسفه بیمه چنانکه باید هنوز برای کشاورزان جا نیفتاده است.

محمد و ارتمن^۱ (۲۰۰۵)، نشان داده‌اند که سابقه زراعی، شرایط فقر و استفاده از راهبردهای مدیریت ریسک، مثل سرمایه‌گذاری‌های خارج از مزرعه و مبادرت به فعالیت‌های متنوع زراعی، پذیرش بیمه را کاهش می‌دهند. در مطالعه دیگری دلیل عمده نپذیرندگان بیمه محصولات کشاورزی این است که سطح حمایت پایین است. وقتی از کشاورزان خواسته شد که نظر خود را راجع به برنامه بیمه بیان نمایند، بسیاری از آنها ناخشنودی را به دلیل طولانی بودن فاصله زمانی بین تعیین خسارت و پرداخت غرامت دانسته‌اند (گاردنر و کرامر، ۱۹۸۶)^۲.

هدف مطالعه حاضر این است که مسائل و مشکلات بیمه محصول سیب در بین باغداران سیب شهرستان‌های اقلید و سمیرم بررسی شود.

- روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایش، که از انواع پژوهش‌های توصیفی می‌باشد، صورت گرفته است. برای انتخاب نمونه، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده استفاده شده است. حجم نمونه پژوهش، ۱۵۵ نفر از باغداران سیب شهرستان‌های سمیرم و اقلید می‌باشد که اقدام به بیمه محصول سیب خود نکرده‌اند (۳۹ نفر از باغداران سیب در سمیرم و ۱۱۶ نفر از باغداران سیب در اقلید). برای جمع‌آوری داده‌های این پژوهش از ابزار پرسشنامه، استفاده شد.

- یافته‌ها و بحث

با توجه به جدول (۱)، هر کدام از دلایل عدم پذیرش در دو شهرستان سمیرم و اقلید توسط آزمون کای اسکوئر برای بررسی علل بی‌میلی کشاورزان به بیمه محصول سیب مورد توجه قرار گرفته شده است. نتایج نشان می‌دهد که به

۱- Mohammed & Ortmann

۲- Gardner & Kramer

احتمال ۰/۹۹ بین متغیرهای عدم اطلاع رسانی به موقع بانک در مراحل مختلف بیمه‌گزاری، عدم آشنایی با اهداف و مزایای بیمه محصولات، عدم نیاز به استفاده از بیمه و عدم توجه به کاربردهای آن با عدم پذیرش رابطه معنی‌داری وجود دارد. در حقیقت در شهرستان سمیرم، ۴۳/۶ درصد افراد به عامل عدم اطلاع رسانی به موقع بانک در مراحل مختلف بیمه‌گزاری کمترین امتیاز داده‌اند. در حالی که در شهرستان اقلید، ۵۷/۸ درصد افراد بیشترین امتیاز را به این گویه داده‌اند. همچنین در سمیرم و اقلید به ترتیب ۴۸/۷ و ۷۵/۰ درصد باغداران کمترین امتیاز را به گویه عدم آشنایی با اهداف و مزایای بیمه محصولات قائل شده‌اند. علاوه بر این در سمیرم و اقلید به ترتیب ۵۱/۳ و ۸۷/۱ درصد باغداران کمترین امتیاز را برای عدم نیاز به استفاده از بیمه و ۶۹/۲ و ۸۶/۲ درصد افراد کمترین امتیاز را برای گویه عدم توجه به کاربردهای بیمه در نظر گرفته‌اند. علاوه بر این در سمیرم و اقلید به ترتیب ۶۶/۷ و ۵۷/۸ درصد افراد اذعان داشته‌اند که دسترسی آسان و راحتی به کارگزار و کارشناس بیمه ندارند. همچنین ۷۴/۴ و ۶۹/۰ درصد افراد هم پایین بودن سطح حمایت بیمه یا میزان غرامت بیمه را بیشترین امتیاز داده‌اند. در شهرستان اقلید ۶۹/۸ درصد افراد عدم اعتماد و اطمینان نسبت به پرداخت خسارت بیشترین امتیاز داده‌اند.

علاوه بر موارد ذکر شده در این دو شهرستان، در مورد دلایل عدم پذیرش بیمه بیشترین امتیازها مربوط به، وجود فاصله زمانی بین تعیین خسارت و پرداخت غرامت توسط بانک، بالا بودن میزان حق بیمه، کوچک بودن اندازه باغ سیب، عدم استفاده راحت از بیمه، عدم کارشناسی درست بیمه‌گزاران در سال‌های گذشته می‌باشد.

جدول ۱: جدول توافقی دلایل عدم پذیرش

Sig	Chi- Square	دلایل عدم بیمه						نام شهرستان	گویه	رتبه
		۳		۲		۱				
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی			
۰/۵۶	۱/۱۵	۴۰/۸	۱۲	۱۵/۴	۶	۵۳/۸	۲۱	سمیرم اقلید	به دلیل نداشتن نقدینگی (پول کافی)	۱
۰/۴۹	۱/۴۱	۲۸/۲	۱۱	۲۳/۱	۹	۴۸/۷	۱۹	سمیرم اقلید	به دلیل درآمد پایین	۲
۰/۴۳	۱/۶۶	۶۶/۷	۲۶	۱۵/۴	۶	۱۷/۹	۷	سمیرم اقلید	به دلیل عدم دسترسی آسان به کارگزار و کارشناس بیمه	۳
۰/۰۰	۱۶/۴۲	۲۵/۶	۱۰	۳۰/۸	۱۲	۴۳/۶	۱۷	سمیرم اقلید	به دلیل عدم اطلاع رسانی به موقع بانک در مراحل مختلف بیمه‌گزاری	۴
۰/۸۵	۰/۳۱	۱۲/۸	۵	۱۵/۴	۶	۷۱/۸	۲۸	سمیرم اقلید	به دلیل بدهی به بانک یا دیگر مؤسسات اعتباری	۵
۰/۰۰	۱۰/۱۶	۳۰/۸	۱۲	۳۰/۵	۸	۴۸/۷	۱۹	سمیرم اقلید	به دلیل عدم آشنایی با اهداف و مزایای بیمه محصولات	۶
۰/۲۳	۲/۹۴	۲۱/۵	۲۴	۲۸/۲	۱۱	۱۰/۳	۴	سمیرم اقلید	به دلیل عدم اعتماد و اطمینان نسبت به پرداخت خسارت	۷
۰/۴۳	۱/۶۸	۷۴/۴	۲۹	۱۷/۹	۷	۷/۷	۳	سمیرم اقلید	به دلیل پایین بودن سطح حمایت بیمه یا میزان غرامت	۸
۰/۳۶	۲/۰۱	۵۶/۴	۲۲	۲۸/۲	۱۱	۱۰/۴	۶	سمیرم اقلید	به دلیل وجود فاصله زمانی بین تعیین خسارت و پرداخت غرامت توسط بانک	۹
۰/۲۲	۲/۹۵	۴۳/۶	۱۷	۲۸/۲	۱۱	۲۸/۲	۱۱	سمیرم اقلید	به دلیل بالا بودن میزان حق بیمه	۱۰
۰/۳۶	۲/۰۰	۴۶/۲	۱۸	۲۸/۲	۱۱	۲۵/۶	۱۰	سمیرم اقلید	به دلیل کوچک بودن اندازه باغ سیب	۱۱
۰/۰۰	۲۲/۷۲	۲۵/۶	۱۰	۲۳/۱	۹	۵۱/۳	۲۰	سمیرم اقلید	هرگز به استفاده از آن نیازی نداشته‌ام.	۱۲
۰/۱۲	۴/۱۸	۲۵/۶	۱۰	۱۰/۳	۴	۱۴/۱	۲۵	سمیرم اقلید	علاقه‌ای به استفاده از آن نداشته‌ام.	۱۳
۰/۹۷	۰/۰۵	۵۳/۸	۲۱	۲۳/۱	۹	۲۳/۱	۹	سمیرم اقلید	به راحتی نمی‌توان از آن استفاده کرد.	۱۴
۰/۰۱	۸/۰۲	۷/۷	۳	۲۳/۱	۹	۶۹/۲	۲۷	سمیرم اقلید	هرگز به کاربردهای آن توجه نکرده‌ام	۱۵

۱۶	عدم کار کارشناسی درست بیمه گزاران در سال های گذشته	سمیرم	۶	۱۵/۴	۱۰	۲۵/۶	۲۳	۵۹/۰
		اقلید	۱۲	۱۰/۳	۳۲	۲۷/۶	۷۲	۶۲/۱

توجه: اعداد ۱، ۲ و ۳ به ترتیب بیانگر کمترین امتیاز، امتیاز متوسط و بیشترین امتیاز است.

اطلاعات بدست آمده از پژوهش حاضر برای اولویت بندی مشکلات در جدول (۲) نشان می دهد، دلایل پایین بودن سطح حمایت بیمه یا میزان غرامت، عدم اعتماد و اطمینان نسبت به پرداخت خسارت، وجود فاصله زمانی بین تعیین خسارت و پرداخت غرامت، عدم کار کارشناسی درست بیمه گزاران در سال های گذشته، عدم دسترسی آسان به کارگزار و کارشناس بیمه و بالا بودن میزان حق بیمه در اولویت های اول تا ششم قرار گرفته اند. همچنین عدم توجه به کاربردهای بیمه، عدم آشنایی با اهداف و مزایای بیمه محصولات و عدم علاقه مندی و عدم نیاز و نداشتن نقدینگی در اولویت های آخر عدم پذیرش بیمه قرار گرفته اند.

پایین بودن سطح حمایت بیمه یا میزان غرامت و عدم اعتماد و اطمینان نسبت به پرداخت خسارت و وجود فاصله زمانی از تعیین خسارت تا پرداخت غرامت توسط بانک به عنوان اولویت های اول تا سوم دلیل بیمه نکردن پذیرندگان بیمه بیان شده است. این نتایج با یافته های صیادی و کشوری (۱۳۸۲)، گاردنر و کرامر، (۱۹۸۶)، کهنسال (۱۳۸۵) و کرمی و همکاران (۱۳۸۶)، مطابقت دارد.

جدول ۲: اولویت بندی گویه های مربوط به دلایل عدم پذیرش بیمه

ردیف	گویه	دلایل عدم بیمه (درصد)					انحراف معیار	میانگین رتبه ای	برآورد ضریب (CV)	اولویت
		۱	۲	۳	۴	۵				
		۱	۴/۵	۲/۵	۵/۲۴	۲۹/۵				
۲	۲/۶	۲/۶	۱/۲۷	۹	۲۸/۷	۱	۱/۹۹۳	۰/۲۵۱	۲	
۳	۷/۱	۳/۲	۲/۲۵	۳۲/۹	۳۱/۶	۱/۰۵۸	۱/۰۸۳	۰/۲۷۶	۳	
۴	۷/۷	۳/۹	۱/۲۷	۲۵/۸	۳۵/۵	۱/۱۲۱	۱/۸۱۳	۰/۲۹۴	۴	
۵	۲/۹	۸/۱۴	۱/۱۶	۲۵/۵	۳۹/۴	۱/۲۰۶	۱/۹۲۳	۰/۳۰۸	۵	
۶	۹/۷	۱/۱۰	۸/۲۵	۲۵/۸	۲۸/۴	۱/۲۸۱	۱/۵۲۳	۰/۳۶۴	۶	
۷	۵/۱۳	۷/۲۷	۱/۲۷	۱۹/۴	۲۰/۳	۱/۲۹۶	۱/۴۸۳	۰/۳۷۲	۷	
۸	۷/۷	۱/۱۶	۹/۲۳	۳۱	۲۱/۳	۱/۳۳۵	۱/۳۴۳	۰/۳۹۹	۸	
۹	۹/۱۲	۲/۲۱	۱/۲۱	۲۵/۲	۲۰/۶	۱/۴۱۵	۱/۱۶۴	۰/۴۵۱	۹	
۱۰	۹/۱۲	۳/۳۰	۲/۲۰	۱۶/۸	۱۹/۴	۱/۵۰۵	۱/۸۲۲	۰/۵۳۴	۱۰	
۱۱	۲/۴۸	۱/۱۸	۱/۱۸	۹	۴/۵	۱/۲۰۱	۱/۰۱۲	۰/۵۹۷	۱۱	
۱۲	۱/۱۸	۱/۱۸	۱/۱۱	۳/۲	۳/۹	۱/۰۵۴	۱/۶۵۱	۰/۶۳۹	۱۲	
۱۳	۵/۱۵	۱/۱۴	۱/۱۴	۹	۷/۷	۱/۳۲۱	۱/۰۳۲	۰/۶۵۱	۱۳	
۱۴	۸/۱۶	۱/۱۰	۱/۱۰	۷/۱	۸/۴	۱/۳۱۲	۱/۹۲۱	۰/۶۸۳	۱۴	
۱۵	۹/۱۲	۱/۱۲	۱/۱۲	۳/۹	۹	۱/۲۹۴	۱/۷۹۱	۰/۷۲۳	۱۵	
۱۶	۱/۳۵	۱/۱۱	۱/۱۷	۱۸/۱	۱۸/۱	۲/۵۴۰	۱/۷۵۲	۰/۹۲۴	۱۶	

توجه: اعداد ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ به ترتیب بیانگر کمترین امتیاز، امتیاز کم، امتیاز متوسط، امتیاز زیاد، بیشترین امتیاز است.

عدم کار کارشناسی درست و صحیح کارشناسان در سال‌های گذشته و حتی اعمال سلیقه کارشناسان در زمان تعیین خسارت و عدم دسترسی آسان به کارگزار و کارشناس بیمه در اولویت‌های بعدی می‌باشند. این نتایج با یافته‌های صیادی و کشوری (۱۳۸۲)، مطابقت دارد. بالا بودن میزان حق بیمه نیز در اولویت ششم قرار گرفته است. این نتیجه با یافته‌های کهنسال (۱۳۸۵) و کرمی و همکاران (۱۳۸۶)، مطابقت دارد. عدم آشنایی با مزایای بیمه و عدم علاقه و عدم نیاز و نداشتن نقدینگی در اولویت آخر قرار گرفته‌اند. در حقیقت آشنایی نداشتن با برنامه بیمه و عدم علاقه‌مندی باغداران سبب و عدم نیاز به بیمه و همچنین نداشتن نقدینگی از دلایل عدم پذیرش باغداران سبب نیست!

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بیمه با ایجاد امنیت تولید و سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه‌گذاری خصوصی در بخش کشاورزی، بالا بردن توان محاسباتی و برنامه‌ریزی برای کشاورزان در جهت جلوگیری از نوسانات درآمدی و اعمال مدیریت ریسک، ایجاد ثبات در درآمدهای بخش کشاورزی و در نتیجه ثبات عمومی در کل اقتصاد کشور، با بهبود موقعیت اعتباری کشاورزان و افزایش اتکا به نفس آنان، حذف محصولات غیر اقتصادی از چرخه تولید و جایگزینی آن با محصولات اقتصادی‌تر و با کمک به حفظ شأن و منزلت اجتماعی کشاورز، برای آنکه در زمان وقوع حادثه، به عنوان اعانه‌بگیر از دولت تلقی نشود، آثار اجتماعی و اقتصادی مثبتی به دنبال خواهد داشت. بیمه به عنوان ابزار مدیریت ریسک، نقش حیاتی در توانمندسازی کشاورزان به منظور انجام ریسک تولید ایفا می‌کند و به آنها کمک می‌کند تا وضعیت مالی خود را بعد از خسارت‌های زراعی ترمیم کنند. بیمه به عنوان یک ابزار اجتماعی، می‌تواند کشاورزان فقیر را از اثرات اقتصادی شوک‌های مضر تولید حمایت کند و معیشت آنها را حفظ و تضمین کند.

هدف این مقاله تعیین دلایل عدم پذیرش بیمه محصول سبب و بررسی مسائل و مشکلات آن در بین باغداران نپذیرنده بیمه محصول سبب در شهرستان‌های اقلید و سمیرم بوده است. در این دو شهرستان دلایلی مثل پایین بودن سطح حمایت بیمه یا میزان غرامت، عدم اعتماد و اطمینان نسبت به پرداخت خسارت، وجود فاصله زمانی بین تعیین خسارت و پرداخت غرامت، عدم کار کارشناسی درست بیمه‌گذاران در سال‌های گذشته، عدم دسترسی آسان به کارگزار و کارشناس بیمه و بالا بودن میزان حق بیمه مهمترین دلایل بیمه نکردن نپذیرندگان بیمه بیان شده‌اند. به نقل از خود باغداران سبب، «باید سطح حمایت بیمه با توجه به هزینه‌هایی که کشاورزان متحمل می‌شوند بیشتر باشد. در بین کشاورزان، اعتمادسازی بسیار مهم است و این مسئله هم به نحوه برخوردها و ارتباط کارشناسان و کارگزاران با کشاورزان و هم به عمل به وعده‌های بانک برمی‌گردد. زمان تعیین و پرداخت خسارت‌ها مناسب نیست و فاصله زمانی بین این دو مرحله نیز بسیار طولانی است».

در شهرستان اقلید مسئله عدم دسترسی آسان به کارگزار و کارشناس بیمه بسیار قابل توجه می‌باشد. چرا که بر خلاف شهرستان سمیرم که هر دهستان دارای تعداد زیادی کارشناس و کارگزار است، در شهرستان اقلید برای هر دهستان فقط یک کارشناس بیمه تعیین شده بود، که در این صورت به دلیل حجم کاری و تعداد زیاد روستاها و باغ‌های سبب، نظارت و سرکشی مداومی بر باغ‌های سبب نداشتند. در موقع عقد قرارداد بیمه نیز دفاتر کارگزار مستقلاً در دهستان‌های اقلید مستقر نمی‌باشد و در هر دهستان یک اداره دولتی یا بخش خصوصی مثل شرکت تعاونی روستایی در دهستان بکان و یا شرکت آبخیزداران در دهستان دژکرد و مرکز خدمات ترویج دهستان شهرمیان مسئولیت کارگزاری بیمه را به عهده گرفته‌اند بگونه‌ای که در برخی از روستاها باغداران سبب از این موضوع بی‌خبرند! از این رو تعداد دفعات تماس کارشناسان بیمه محصولات کشاورزی با باغداران سبب در این دو شهرستان می‌تواند تأثیر مطلوبتری بر پذیرش بیمه محصولات داشته باشد.

همچنین استفاده از کارگاه‌ها و مجلات و نشریات آموزشی، که موجب اطلاع‌رسانی بیشتر می‌شود بر پذیرش بیمه تأثیرگذار خواهد بود و باغداران سیب به درک درستی از نقش‌ها و فواید بیمه خواهند رسید و در حقیقت سطح توقعات از دو طرف به تعادل می‌رسد.

در مورد پرداخت غرامت، می‌توان از خود باغداران نظرسنجی انجام داد تا به فرمولی مناسب که مورد توافق هر دو طرف قرارداد بیمه باشد.

بنابراین لزوم توجه به این موارد در بحث از پذیرش بیمه محصولات کشاورزی و بویژه در مورد باغ‌های سیب در کل کشور و بخصوص در این دو شهرستان بسیار ضروری است.

فهرست منابع:

- امیدوی نجف آبادی، م. ۱۳۸۴. بیمه کشاورزی، تحولی اساسی در توسعه کشاورزی. دهاتی. (۲) ۲۲. صص ۲۱-۱۸.
- رسول‌اف، ج. ۱۳۸۳. مبانی نظری ضرورت بیمه در بخش کشاورزی. دام، کشت و صنعت. (۶) ۵۴. صص ۳۶-۳۰.
- صیادی، ن.، م. ۱۳۸۲. بررسی علل بی‌میلی کشاورزان به بیمه. جهاد. ۲۶۰ (۲۳). صص ۷۶-۷۴.
- عبداللهی، م. ۱۳۸۵. مطالعه پدیده‌های ریسک سیستمی، خطر اخلاقی و انتخاب ناسازگار در طرح‌های بیمه محصولات کشاورزی. بیمه و کشاورزی. ۱۰ (۳). صص ۲۱-۵.
- کرمی، ع.، غ. ح. زمانی و م. کشاورز. ۱۳۸۶. پایداری نظام بیمه محصولات کشاورزی. بیمه و کشاورزی. ۱۳ و ۱۴ (۴). صص ۳۲-۳.
- کهنسال، م. ر.، ۱۳۸۵. بررسی اثرهای اقتصادی - اجتماعی بیمه محصولات کشاورزی: مطالعه موردی شهرستان مشهد. بیمه و کشاورزی. ۹ (۳). صص ۳۵-۱۹.
- نجفی، ب.، م. احمدپور برازجانی. ۱۳۸۰. ارزیابی عملکرد برنامه بیمه محصولات کشاورزی. اقتصاد کشاورزی و توسعه. ۳۵ (۹). صص ۱۰۷-۷۹.
- نجفی، ب. ۱۳۸۴. بررسی خدمات بیمه‌ای در دامداری‌های صنعتی استان تهران. بیمه و کشاورزی. ۷ (۲). صص ۲۸-۵.

- Abada, J. 2001. Strategies for improved social protection in Asia: Micro and area. Based Schemes Asia and Pacific Forum on Poverty. 1-26.

- Gardner, B. L.; Kramer, R. A. 1986. Experience with crop insurance programs in the United States. Issues and Experience. MD: The Johns Hopkins University Press. 195-222.

- Glaube, J. Wr.; Collins, K. J. 2002. Crop insurance, disaster assistance, and the role of the federal government in providing catastrophic risk protection. Agricultural Finance Review. 81-101.

- Harrington, S. 2006. Rethinking disaster policy. Regulation. 23, 1: 40-46.

- Mohammed, MA.; Ortmann, GF. 2005. Factors influencing adoption of livestock insurance by commercial dairy farmers in three zobatat of Eritrea. Agrekon, 44. 2: 172-184.

- Nyambane, G. G. O. 2005. The dynamics of agricultural insurance and consumption smoothing. Michigan State University, Department of Agricultural Economics: 1-141.

- Skees, J.; Varangis, P.; Larson, D.; Siegel, P. 2002. Can financial markets be tapped to help poor people cope with weather risks? World Bank's Rural Development Group, and the Social Protection Unit: 1-26.

Agro crops insurance challenges confronted by apple growers

N. S. Tabaeian, A.A. Ajili, and K. Rezaee Moghaddam

Abstract

Iranian agriculture sector poses specific features, and hence, confronted with a lot of risks and unanticipated damages. Some damages of agricultural sector are referred to natural disasters including flood, hail, storm and drought. Agro crops insurance, under this condition, seems one of the most effective instruments that can protect farmers against natural cisis. The purpose of this paper is to investigate the problems and challenges of apple crop insurance among apple growers in Eghlid and Samirom districts. A survey was conducted using stratified random sampling. Data were collected by questionnaire from 157 non-adopters within apple growers. The results show that the most important problems involved in apple crop insurance as reflected by non-adopters growers are related to low compensation or supporting rate, general distrust toward disbursement of damages, prolong time space between disasters incidence approval and disbursement process, poor expertise in proceeding insurance affairs over the past years, difficulties in access to insurance agents and expert, and high rate of insurance fee.

Key word: Agro crops insurance, Natural disasters, Problems and challenges of insurance, Apple growers.